

Демченко О.П. Творча педагогічна діяльність як чинник задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей / О.П.Демченко // Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. - Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2018. - С. 215-219.

Демченко О. П.,

Демченко Е.П.,

Demchenko O. P.

**Творча педагогічна діяльність як чинник задоволення особливих
освітніх потреб обдарованих дітей**

**Творческая педагогическая деятельность как фактор
удовлетворения особых образовательных потребностей одаренных детей**

**Creative pedagogical activity as a factor of satisfying the special
educational needs of gifted children**

Анотація. Обґрунтовано необхідність створення спеціальних умов для задоволення особливих потреб обдарованих дітей. Показано значення творчорозвивального середовища в розвитку здібностей і обдарованості учнів. Визначено необхідність спеціальної підготовки майбутніх фахівців психологопедагогічного профілю до роботи з обдарованими дітьми на засадах компетентнісного підходу. Розкрито сутність креативної компетентності в структурі особистості педагога обдарованих дітей.

Ключові слова: творчість, креативна компетентність, обдарованість, обдаровані діти, особливі освітні потреби.

Аннотация. Обоснована необходимость создания специальных условий для удовлетворения особых потребностей одаренных детей. Показано значение развивающей творческой среды в развитии способностей и одаренности учеников. Определена необходимость специальной подготовки будущих специалистов психолого-педагогического профиля к работе с одаренными детьми на основе компетентного подхода. Раскрыта сущность креативной компетентности в структуре личности педагога одаренных детей.

Ключевые слова: творчество, креативная компетентность, одаренность, одаренные дети, особые образовательные потребности.

Abstract. The need to create special conditions to meet the special needs of gifted children is substantiated. The importance of creative and developmental environment in the development of abilities and talents of students is shown. The necessity of special training of future specialists of psychological and pedagogical profile to work with gifted children on the basis of the competence approach is determined. The essence of creative competence in the structure of the personality of a teacher of gifted children is revealed.

Key words: creativity, creative competence, giftedness, gifted children, special educational needs.

У сучасному динамічному світі в останні роки спостерігається запит на креативних особистостей, які все частіше визнаються безцінним людським капіталом кожної держави. Талановиті та обдаровані громадяни завдяки своїй продуктивній творчій діяльності можуть якісно вплинути на різні сфери суспільного життя, економічні, освітні та культурні процеси в національному, європейському та світовому контексті. Відповідно до цього, з одного боку, вони потребують від суспільства належної позитивної оцінки своєї неординарної особистості та прогресивного внеску в соціально-економічний і культурний поступ своєї країни. З другого боку, для розвитку їх творчого потенціалу та здібностей, успішного кар'єрного просування на державному і

теоретичному рівнях має бути сформована законодавчо-наукова база. До того ж, у закладах освіти необхідно налагодити систему роботи з виявлення обдарованих дітей та створити сприятливі умови для реалізації їхніх здібностей.

Розвивально-виховне середовище для обдарованих дітей має бути результатом діяльності спеціально підготовлених фахівців психолого-педагогічного профілю, які володіють необхідною компетентністю. Важливими характеристиками таких педагогів є творчість, абнотивність, фасиліативність. Комплекс таких якостей дозволить їм своєчасно ідентифікувати дитину як потенційно обдаровану, знайти всі необхідні ресурси для її розвитку і створити індивідуальну траєкторію особистісного зростання.

У сучасних дослідженнях українських (О.Антонова, В.Демченко, Г.Тригубець, В.Ушмарова, Н.Федоров та ін.), російських (С.Маркова, Г.Тарасова, І.Ушатікова та ін.) вчених розробляються різні аспекти підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до розвитку обдарованості дітей і молоді. Низка наукових розвідок присвячена вивченню вимог до особистості педагога, що працює з талановитими і здібними особистостями: абнотивності як комплексної якості (М.Кашапова, Т.Кисельова, Т.Огородова); фасиліативності як складника якісної освіти, низки властивостей учителя, які дозволяють йому на оптимальному і достатньому рівні здійснювати пошук, розвиток і реалізацію здібностей учнів (А.Яковіна та ін.); комунікативної культури, яка забезпечує якість передачі інформації, культурного досвіду і створення оптимальних умов для навчання і виховання здібних та обдарованих дітей (В.Ушмарова) тощо. Вчені (О.Матюшкин, В.Панов, О.Пономарьова, В.Шадриков, В. Дружинін, Л.Ларіонова та ін.) у своїх працях довели, що вчитель відіграє важливу роль у підтримці творчого потенціалу дитини.

За нашим переконанням, педагогічна діяльність у цілому, робота з обдарованими та здібними дітьми як неординарними особистостями зокрема вимагає від педагогів високого рівня творчості, оскільки:

По-перше, виховання, навчання і розвиток кожної особистості, здібної та талановитої зокрема, є процесами діалектичними і до кінця непередбачуваними, які складаються з нескінченного ланцюга педагогічних ситуацій, що вимагають швидких і нестандартних рішень.

По-друге, за своєю суттю педагогічна робота є перетворювальною, яка спрямована на створення неповторної індивідуальної траєкторії для особистісного зростання кожної дитини, в тому числі й учнів.

По-третє, для успішного виховання і навчання обдарованих дітей (незалежно специфіки здібностей і рівня їх розвитку) необхідно, щоб аналогічними характеристиками володів і сам педагог. Відповідно, вчитель, який працює з обдарованими дітьми, важливою ознакою яких є творчість, сам повинен бути творчою особистістю.

По-четверте, обдарована дитина в своєму розвитку істотно відрізняється від вікової норми та відноситься до категорії «нетипових особистостей». Більшість дітей кожної вікової групи має так звані «середні» показники розвитку та особистісні характеристики, які відповідають загальноприйнятим фізіологічним, психічним, психологічним, соціальним нормам. Обдаровані учні мають суттєві відмінності в психічному і особистісному становленні завдяки наявності значних можливостей, творчого потенціалу, високому рівню розвитку здібностей, специфічного світосприйняття.

По-п'яте, обдарована дитина в контексті інклюзивної педагогіки визнається особистістю з особливими освітніми потребами, які виходять за рамки загальноприйнятих стандартів, та створення спеціальних умов для їх задоволення. Неординарні творчі, пізнавальні, художні, соціальні чи інші здібності та особливе вміння сприймати дійсність визначають унікальну особистість, для реалізації потенціалу якої необхідні додаткові ресурси.

У зв'язку з цим виділяємо [1] декілька категорій учнів (інтелектуально обдаровані; художньо / технічно / спортивно обдаровані; соціально обдаровані / з акторським талантом), які потребують особливої уваги та вивчення їхніх здібностей, запитів та соціально-психологічних потреб. За результатами наших

досліджень встановлено, що значна кількість обдарованих, незважаючи на наявний великий творчий і особистісний потенціал, високий рівень розвитку здібностей та значні успіхи в певній сфері, є досить уразливими та мають різні соціально-психологічні проблеми. Така категорія дітей часто демонструє емоційну незахищеність, імпульсивність, нестриманість, категоричність, несформованість способів саморегуляції та поведінки.

Забезпечити сприятливе середовище для реалізації творчого потенціалу обдарованої/нетипової особистості зможе педагог, здатний продукувати нові ідеї та адаптувати сучасні педагогічні технології до потреб конкретної дитини; з високим рівнем оригінальності та гнучкості мислення.

Проте розвиток креативності, творчого мислення фахівців психолого-педагогічного профілю в контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми розроблені недостатньо. До того ж, спостереження за освітньою практикою показує, що в роботі педагогів дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів часто проявляється шаблонність, одноманітність, консерватизм, інертність, відсутність творчості, прагнення до новизни, індивідуального стилю тощо. Більш того, простежується тенденція придушення окремими педагогами проявів творчої активності учнів, оригінальності, власного погляду на розв'язання навчальних завдань. Пояснюємо це тим, що одні вчителі не хочуть розвивати творчий потенціал учнів, інші – не вміють цього робити, оскільки система вищої педагогічної освіти переважно орієнтує їх на роботу з «середнім» учнем.

Підготовку майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи з обдарованими дітьми розглядаємо в контексті компетентнісного підходу, який упроваджується у вітчизняній вищій освіті. Вважаємо, що однією з інтегральних компетенцій педагога обдарованих дітей є креативна, яку в науковий обіг ввів Р. Епштейн [3], розглядаючи її як готовність адаптивно застосовувати отримані знання, доповнювати систему знань самостійно і прагнення до самовдосконалення. У наукових працях представлена ієрархічна модель креативної компетентності, яка включає шість блоків, кожен з яких

спирається на попередній, створюючи платформу для «виростання» наступних компонентів. Учені виділяють три аспекти такої компетентності, залежно від того, наскільки педагог: готовий до творчості в умовах багатовимірності, невизначеності, неструктурованості та альтернативності освітнього простору; відкритий, сприйнятливий до досягнень в інших предметних областях, які не є сферою його професійної діяльності; здатний до ампліфікації та міжпредметних інтеграції; володіє системою технічних і технологічних навичок і умінь, від якої залежить здатність здійснити задумані ідеї [2, с.36].

Вважаємо, що формувати креативну компетентність майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю як інтегративне утворення необхідно використовуючи потенціал різних педагогічних дисциплін, проводячи роботу в декількох напрямках:

- засвоєння студентами системи знань з основ психології та педагогіки творчості;
- розвиток здатності використовувати отримані знання в нестандартних умовах, нових педагогічних ситуаціях;
- формування якостей, які забезпечать індивідуальний стиль діяльності (фасилітативність, абнотивність, рефлексивність, акторські здібності, схильність до імпровізації, комунікативна культура тощо).

Важливим напрямом формування креативного педагога обдарованих дітей є включення студентів в роботу лабораторії педагогічної майстерності, в контексті діяльності якої проводиться дослідно-експериментальна робота по реалізації творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя і викладача [2].

Отже, творча особистість може бути сформована завдяки творчому педагогу, з індивідуальним стилем діяльності, який шукає нестандартні рішення, продукує нові ідеї, відходить від шаблонів. Такий учитель повинен бути варіативним у своїй діяльності, здатним створювати і вирішувати нестандартні педагогічні ситуації. Успішне оволодіння студентами педагогічною творчістю стане можливим за умови забезпечення індивідуально-

особистісного рівня її формування, використання потенціалу психолого-педагогічних дисциплін.

Література

1. Демченко Е. П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е.Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th -27th. – 2017. – С. 61-71.

2. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В.Каплінський, Н.І.Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. № 48. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». – С.13-19.

3. Креативность как ключевая компетентность педагога : монография / под ред. проф. М.М. Кашапова, доц. Т.Г. Киселевой, доц. Т.В. Огородовой. – Ярославль : ИПК «Индиго», 2013. – 392 с.

4. Epstein, R. (2005). Generativity theory and creativity. In M.A. Runco & R.S. Albert (Eds.), Theories of creativity (Rev. ed.). Cresskill, NJ: Hampton Press.